

dog have ønsket, at etnologen nu og da havde gjort sig kraftigere gældende. Således er redegørelsen for det traditionelle driftssystem, som i løbet af århundredet ændres og nedbrydes, ikke helt tilfredsstillende; man må i alt for høj grad selv stykke et mønster sammen af spredte brudstykker. Vigtigt er det komplicerede system for udnyttelsen af udmarkens forskellige dele (tømmerskog, vedskog, buskog, lyngmark, tørvemark etc.) samt vekselvirkningen mellem indmark og udmark, som kun strejfses i fremstillingen. Driften af indmarken var baseret på tilførsel af humus i form af tørv fra udmarken sammen med den animalske gødning; det er en teknik, som sætter landbruget på Sørlandet ind i en sammenhæng med jyske og nordtyske brugsformer.

Forståeligt, men ikke desto mindre meget beklageligt er det, at undersøgelsen som nævnt helt er begrænset til landbruget og dermed isolerer dette fra de andre sider af »bondenæringen«: skovbruget, fiskeriet og søfarten. Det må være af afgørende betydning for at forstå udviklingen, at man undersøger, om udnyttelsen af disse forskellige ressourcer konkurrerer med hinanden og tvinger brugeren til et valg, eller om de let lader sig indpasse som led i en samlet årscyklus. Kun 7 sider bliver der sammenlagt til disse vigtige »sidenæringer«, og skudefarten på Danmark spises af med en halv side. Hvor gerne havde danske læsere ikke set denne aktivitet behandlet i en større økonomisk/økologisk sammenhæng?

Disse indvendinger kan dog ikke svække bogens position som en fremragende undersøgelse og som et pionerarbejde, som forhåbentlig vil inspirere historikere og etnologer i de øvrige nordiske lande til at gøre ligeså.

Bjarne Stoklund

Om sæterbrug

LARS REINTON: TIL SETERS. NORSK SETERBRUK OG SETERSTELL. *Serien Norsk kulturarv. Det norske samlaget, Oslo 1969. 148 s. ill.*

Blandt de stort anlagte undersøgelser, som Instituttet for sammenlignende kulturforskning i Oslo har ladet foretage til belysning af det norske bondesamfund, indtager sæter-studierne en fremtrædende plads. De har resulteret i en række publikationer med Lars Reintons trebindsværk om »Sæterbruget i Norge« (1955–61) som både den vægtigste og den vigtigste. Instituttets publikationer tynges af det væld af indsamlet materiale, som skal fremlægges, og de henvender sig således kun til de særligt interesserede og specialisterne. Det er derfor en god idé at lade Reinton skrive en kort og populær oversigt over sæterbruget til den hastigt voksende serie Norsk kulturarv.

Bogen er som de øvrige rigt illustreret med tegninger og fotografier og giver god besked til den, som ønsker oplysninger om, hvordan husene så ud, hvilke redskaber der brugtes, og hvad man kaldte dem etc. Alligevel føles dette lidt

utilstrækkeligt. Det hedder i forordet, at der bliver stadig færre, som personlig har oplevet sæterbruget, og det er til disse forudsætningsløse, bogen i første række henvender sig. Det mærker man imidlertid alt for lidt, og det skyldes antagelig, at forfatteren, skønt han har måttet opgive at »få med heile nyanse-rikdomen i arbejdsmåtar, reiskapar og nemningar«, har villet have for mange detaljer med til skade for helheden.

Bogens anden hovedtendens, den historiske interesse, anslås straks i indledningen til første afsnit: Skal man have et nogenlunde rigtigt billede af sæterbruget, så må man prøve at klarlægge spørgsmålet om alder og oprindelse. Vigtigheden heraf skal for så vidt ikke anfægtes; blot forekommer det i en kortfattet oversigt mere påkrævet at søge at anskue og fremstille sæterbruget som *system*. I så henseende bliver man imidlertid næsten helt ladt i stikken. Noget får man at vide i afsnittet om sæter- og sæterbrugstyper, men det er kun på en halv snes af de ialt 145 sider. Til sammenligning kan nævnes, at veje og transportmetoder får tildelt lige så meget plads, og sæterhusene næsten det dobbelte. Omtrent en side ofres på en mindre væsentlig detalje som kaldeord til dyrene.

Det, der foreligger, må karakteriseres som en værdifuld oversigt over den materielle og til dels også den åndelige kultur, som knytter sig til det norske sæterbrug, men den helt rigtige introduktion til selve sæterbruget, som savnes stærkt af bl. a. de nordiske etnologi-studerende, må vi stadig vente på.

Bjarne Stoklund

Slesvig-holstensk landbohistorie

WOLFGANG PRANGE: DIE ANFÄNGE DER GROSSEN AGRARREFORMEN IN SCHLESWIG-HOLSTEIN BIS 1771. *Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins. Band 60. Neumünster 1971. 728 s.*

Wolfgang Prange giver dels et situationsbillede af landboforholdene i Slesvig-Holsten omkring 1730, dels en skildring af udviklingen frem til 1771. Slesvig-Holsten behandles efter sine forfatningsmæssige inddelinger. Det er den erfarne arkivmand, der lader sin disposition lede af kildematerialets placering. Men det er også den erfarne historiker, der herved opnår at give et nuanceret billede af forholdene i Slesvig-Holsten. Resultatet må på mange områder betragtes som et pionerarbejde. Af tidligere fremstillinger har Wolfgang Prange kunnet bygge på Troels Fink: Udskiftningen i Sønderjylland indtil 1770, og enkelte gods- og lokalhistorier. Herudover er grundlaget for fremstillingen forfatterens omfattende arkivstudier.

Bogen er delt op i to hovedafsnit. I det første og mest omfattende skildres landboforholdene i de enkelte lande, indledt af en kort omtale af forfatningsforholdene, hvilket gang på gang viser sig at være en nyttig baggrund. Af land-